

FIIA 12/2016

COMMENT

Toni Alaranta
Vanhempi tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

EU:n ja Turkin ongelmallinen pakolaissopimus > Euroopan unioni sahaa omaa ulkopoliittikan oksaansa sisäisen yhtenäisyyden turvaamiseksi

EU:n ja Turkin välinen pakolaissopimus on esitetty todisteena unionin kyvystä toimia päättäväisesti jäsenmaiden etujen puolustamiseksi. On kuitenkin todennäköistä, että sisäisen yhtenäisyyden turvaaminen heikentää EU:n käytössä olevia ulkopolitiittisia työkaluja ja vaikeuttaa uudistusten aikaansaamista Turkissa.

Euroopan unioni valmistautuu myöntämään Turkin kansalaisille viisumivapauden Schengen-alueelle kesäkuun loppuun mennessä. Turkki ei ole kuitenkaan tehnyt EU:n toivomia uudistuksia, vaan EU pyrkii viisumivapauden myöntämisellä takaamaan Turkin yhteistyöhalukkuuden 18. maaliskuuta sovitun pakolaissopimuksen toimeenpanossa.

Pakolaissopimuksen alkuperäiset tavoitteet ovat varsin oikeutettuja: Turkin kautta Kreikkaan tapahtuvan pakolaisvirran tyrehdyttäminen, ihmissalakuljetusverkostojen liiketoimintamallin murtaminen sekä Schengen-alueen vapaan liikkuvuuden turvaaminen.

EU:n viisumivapauskäytännöt on EU-jäsenyyttä tavoittelevien virallisten hakijamaiden kohdalla tiukasti kytketty demokratiaa ja ihmisoikeuksia korostaviin arvoihin, niin että hakijamaiden odotetaan yhteisten teknisten käytäntöjen toimeenpanemisen ohella täyttävän myös ilmaisunvapautta, vähemmistöjen suojelua, oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja oikeusvaltioperiaatetta koskevat poliittiset kriteerit.

Turkissa valtaa pitävä Oikeus ja kehitys -puolue AKP on kuitenkin vienyt Turkkiä päinvastaiseen suuntaan: se on luonut maahan käytännössä yksipuoluejärjestelmän, jossa

eriävien mielipiteiden esittäminen esimerkiksi mediassa on käynyt alati vaikeammaksi. Ihmisoikeusjärjestöt samoin kuin Turkin omat liberaaliin demokratiaan sitoutuneet toimijat ovatkin voimakkaasti kritisoineet EU:ta sen Turkki-politiikasta, jossa unioni tuntuu hylkäävän keskeisimmät periaatteensa taatakseen Turkin yhteistyön pakolaiskriisin hoidossa. Myös EU:n jäsenmaat ovat esittäneet huolestuneita puheenvuoroja Turkin kehityksestä.

EU:n ulkopoliittikan suurimpana saavutuksena pidetään usein vuoden 2004 suurta itälaajentumista, jolloin EU onnistui saamaan aikaan mittavia yhteiskunnallisia ja poliittisia reformeja entisissä Varsovan liiton maissa. Tätä on usein kutsuttu EU:n ”rakenteelliseksi” ulkopoliitikaksi. Sen puitteissa EU on kyennyt vaikuttamaan merkittävässä määrin paitsi hakijamaiden lyhyen aikavälin poliittisiin ratkaisuihin, myös edistämään paljon syvällisempiä, koko yhteiskuntajärjestelmää ja jopa kollektiivista mentaliteettia koskevia muutoksia.

Turkin tapauksessa tällaista myönteistä rakenteellista uudistumista voidaan jossakin määrin katsoa tapahtuneen vuosina 2002–2005. Joitakin uudistuksia, tosin lähinnä vain paperilla, toteutettiin vielä vuoteen 2008 saakka.

Vuoteen 2010 mennessä oli kuitenkin käynyt selväksi, että AKP-hallinto ei suinkaan pyrkinyt purkamaan Turkin pahamaineista, ihmisoikeusloukkauksista tunnettua ”syvää valtiota”. Sen sijaan puolue oli paljon kiinnostuneempi valtaamaan keskeiset valtiolliset instituutiot ja käyttämään niiden tarjoamia sortokeinoja hiljentääkseen vastustajansa. AKP:n islamilais-konservatiivinen valtioprojekti muuttui yhä itsevarmemmaksi, ja vuoteen 2010 tultaessa kaikkein optimistisimmatkin asiantuntijat joutuivat myöntämään, että perusoikeuksia tukahdutettiin Turkissa vauhdilla.

Neuvottelutilanteessa molemmat osapuolet joutuvat yleensä tinkimään vaatimuksistaan saadakseen toisen osapuolen yhteistyöhön. Pakolaissopimuksen kohdalla Turkin annettiin tuoda EU-jäsenyysneuvottelut ja viisumivapaus neuvottelupöytään. Tämä johti tilanteeseen, jossa EU ikään kuin neuvottelujen kuluessa tinki kaikkein tärkeimmistä periaatteistaan. Näin tehdessään se samalla luopui keskeisestä työkalusta, jolla se olisi voinut pyrkiä kannustamaan Turkkiä tekemään myönteisiä uudistuksia.

Viisumivapauden myöntäminen Schengen-alueelle on EU:n käytännöissä liitetty hakijamaiden osalta tiukasti demokratiaa ja

---

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

---

(09) 432 7000

Fax

---

(09) 432 7799

www.fiia.fi

oikeusvaltioperiaatetta koskevien Kööpenhaminan kriteerien täyttämiseen. Nyt EU:n komissio esittää Turkille viisumivapautta tilanteessa, jossa maa on perusoikeuksien kannalta huonommalla tolalla kuin kertaakaan sen jälkeen kun maalle myönnettiin virallinen hakijamaan status vuonna 1999. Kun viisumivapaus on kerran myönnetty, tätä työkalua ei ole enää käytössä – kortti on pelattu ilman että sillä on saatu aikaan mitään myönteistä kehitystä hakijamaassa.

EU on monella tapaa ehkä jopa oikeutettu tekemään tällaisen päätöksen turvatakseen sisäisen yhtenäisyytensä ja vapaan liikkuvuuden pakolaiskriisin paineessa. On kuitenkin tärkeää ymmärtää ja myöntää avoimesti, että tällä päätöksellä EU on mitä todennäköisimmin merkittävästi vähentänyt kykyään aikaansaada perusteellisia rakenteellisia uudistuksia Turkissa. Juuri nyt näyttää siltä, että EU legitimoit Turkin autoritaarisen järjestelmän tinkiessään keskeisistä arvoistaan.

Ulkopoliittinen instituutti on riippumaton tutkimuslaitos, joka tuottaa korkeatasoista tutkimusta poliittisen päätöksenteon ja avoimen keskustelun tukemiseksi niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Korkean laadun varmistamiseksi ainakin kaksi asiantuntijaa lukee ja kommentoi kaikkien instituutin julkaisujen käsikirjoituksia. Julkaisut käyvät lisäksi läpi ammattimaisen kielitarkastuksen ja editointiprosessin. Julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.